

۱. عنوان فرآیند:

استفاده از آیات و احادیث در آموزش دروس میکروب شناسی و پاتوبیولوژی

۲. صاحبان فرآیند و همکاران:

دکتر حسین معلائی، استاد یار قارچ شناسی پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی سبزوار
دکتر محمد جواد نمازی، استاد یار ایمنونو پارازیتولوژی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی سبزوار

۳. محل اجرای فرآیند: دانشگاه علوم پزشکی سبزوار

۴. نام دانشگاه: دانشگاه علوم پزشکی سبزوار

۵. گروه هدف فرآیند: دانشجویان ترم ۱ مامایی، دانشجویان ترم ۲ اتاق عمل، دانشجویان ترم ۱ بهداشت حرفه ای و دانشجویان ترم ۱ بهداشت محیط

۶. حیطه فرآیند: فرهنگی - آموزشی

۷. محور یا محور های همسو با فرآیند: معرفت دینی (الزامات اسلامی فرهنگی در فرآیند های آموزشی)

۸. تاریخ اجرا (مدت اجرای فرآیند به همراه جدول زمان بندی اجرا):

۹. سطح اثر گذاری : در سطح دانشگاه علوم پزشکی سبزوار

۱۰. مقدمه

دانش پزشکی، در عین استقلالی که از « دین و مذهب » دارد اما از میان علوم و دانش های مختلف تجربی ، بیشترین ارتباط و نزدیکی و نیز بیشترین شباهت را با دین و مذهب دارد .
نخست اینکه موضوع هر دوی آنها (دین و پزشکی) « انسان » است . هم « دین » از انسان سخن می گوید و تکامل روحی و معنوی او را هدف خود قرار داده است و هم پزشکی « انسان » را موضوع اصلی خویش قرار داده و هدف آن تأمین سلامت انسان می باشد .
نکته دیگر که ارتباط و نزدیکی « پزشکی » و آموزه های دینی را به بالاترین حد ممکن می رساند این است که گر چه در پزشکی « جسم انسان » تأمین سلامت آن هدف اصلی است ولی « دین » « روح انسان » و تربیت و تکامل معنوی او را مورد توجه قرار می دهد . اما « جسم و روح » انسان را هرگز نمی توان از یکدیگر جدا نمود . از

نظر اسلام تکامل روحی و معنوی انسان در ارتباط مستقیم با سلامت و توانایی جسمانی او قرار دارد و هرگز نمی توان با غفلت از سلامتی جسم و بدن به امور روحی و معنوی پرداخت .

دین مقدس اسلام، دین اکمل خاتم الرسل محمد بن عبدالله صلی الله علیه و آله ، حاوی نکات غنی و ظریف از بهداشت کامل در زندگی فردی و اجتماعی است و عمل به این توصیه های بهداشتی، ضامن سلامت فردی و اجتماعی اوست. اسلام، راهنمای مطمئن انسان در تمام ابعاد زندگی، درباره اصول کلی حکمت و روشهای طب و بهداشت نیز دستوراتی به مسلمانان می دهد. قرآن مجید برخی امور را حرام و بعضی دیگر مباح یا حلال دانسته است که به طور مسلم، همه این سفارش ها بنابر حکمت خاص خود و با توجه به وضع جسم و جان انسان تشریح شده اند. هر آنچه در قرآن، حرام شناخته شده است، بی شک از لحاظ مادی یا معنوی برای مردم زیانبارند و هر چیزی که در قرآن، از آن به حلال و مباح یاد می شود، بر صحت جسم و روح تأثیرگذار است. احادیثی که از پیامبر صلی الله علیه و آله و پیشوایان معصوم علیهم السلام نقل شده است، سرشار از مسائل و دستورات پزشکی، از جمله درباره سلامت، بیماری، بهداشت فردی و روانی و اجتماعی و خواص برخی میوه ها و سبزی ها و دیگر موضوعات، مربوط به پزشکی است. در قرآن کریم آیات زیادی در رابطه با علم وجود دارد تا آنجا که که یوسف مروه تعداد آیات علمی قرآن را ۶۷۵ آیه می شمارد [۱] و محمد جمیل الحبال و مقداد مرعی الجواری تعداد آنها را با احتساب موارد تکرار ۱۳۲۲ آیه می شمارند. [۲] که حدود ۲۰٪ کل آیات قرآن را شامل می شود. برخی نویسندگان آیات علمی قرآن را در رابطه با علوم مختلف تقسیم کرده اند، آقای یوسف مروه بر آن است که آیات در مورد علم پزشکی / ۶۱، فیزیک / ۶۳، کیهان شناسی / ۱۰۰، زمین شناسی / ۲۰، کشاورزی / ۲۱، زیست شناسی (حیوانات) / ۱۲، آفرینش و حیات / ۳۶، جغرافیا / ۷۳، هواشناسی / ۲۰، شیمی / ۹ و ... در قرآن وجود دارد. [۳] در نگاهی عمیق به احادیث نبوی و ائمه اطهار (ع) درمی یابیم که دین مبین اسلام، آموزه های فراوانی درباره انسان و زیست جسمی و روانی وی ارائه نموده است؛ این فرآیند جهت متبرک نمودن کلاس به آیات قرآنی و احادیث و آشنایی دانشجویان با رهنمود های دینی انجام گردید.

۱۱. هدف کلی و اهداف اختصاصی

آشنایی دانشجویان با آیات قرآنی و احادیث مرتبط با دروس میکروبی شناسی و پاتوبیولوژی متبرک نمودن کلاس درس با تلاوت آیات قرآنی و احادیث مربوطه

۱۲. روش اجرا (حداکثر در ۳ صفحه A4)

در این فرآیند با محتوی دوره (Course plan) و طرح درس (Course lesson) آیات قرآنی و احادیث انتخاب و تلاوت می گردد و ترجمه و تفسیر آن با استفاده از نرم افزار فیض بیان میگردد.

جلسه اول کلیات انگل شناسی پزشکی

برای آشنایی دانشجویان با احادیث مرتبط با میکروب که انگل خود نوعی میکروب است از این حدیث استفاده می شود.

حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم می فرمایند: «غَطُوا الْإِنَاءَ وَأَوْكِنُوا السَّقَاءَ، فَإِنَّ فِي السَّنَةِ لَيْلَةً يَنْزِلُ فِيهَا وَبَاءٌ ، لَا يَمُرُّ بِإِنَاءٍ لَيْسَ عَلَيْهِ غَطَاءٌ ، أَوْ سَقَاءٍ لَيْسَ عَلَيْهِ وَكَاءٌ ، إِلَّا نَزَلَ فِيهِ مِنْ ذَلِكَ الْوَبَاءُ.» (ظروف را بپوشانید، و درب مشکها را ببندید، چون در سال، یک شب وجود دارد که در آن شب وبا نازل می شود، و از روی هیچ ظرف بدون درپوش یا مشکي بدون رباط گذر نمی کند مگر اینکه در آن فرود می آید)

علوم معاصر این حقیقت را به اثبات رسانده است که پیامبر گرامی صلی‌الله‌علیه‌وسلم اولین بنیانگذار اصول پیشگیری از بیماری (مخصوصاً بیماری وبا و بیماریهای گوارشی) و حفظ سلامتی هستند. اما نکته قابل توجه این است که پیامبر گرامی صلی‌الله‌علیه‌وسلم با حکمت و به زیبایی کامل راه پیشگیری از آن را با سخنان گهربارشان به امت گوشزد کرده اند (از ذرات معلق در هوا خود را حفاظت کنید چرا که این ذرات حاوی میکروبندها. یکی از حقایقی که بعد از کشف «میکروسکوپ (Microscope)» به ثبت رسید، این بود که علل بسیاری از بیماریهای گوارشی، ذرات معلق در هوا شناخته شده اند. میکروبا بوسیله ذرات معلق در هوا منتشر شده و باعث بیماری افراد سالم بی شماری می گردند. تعریف کلمه «النسمة» به میکروب، به نوعی می شود گفت بهترین تعریف است. فیروز آبادی آن را در فرهنگ خود این گونه تعریف کرده است: «به کوچکترین حیوان زنده نسمة گفته می شود». و بدیهی است که میکرب دارای حیات و حرکت است.

جلسه دوم عفونت های روده ای انگلی

در این جلسه ابتدا آیه شریفه
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِّنْهُمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُبَيِّنَ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (٦)
تلاوت می شود. و اهمیت آن در پیشگیری از عفونت های روده ای انگلی بیان می شود.

مهم ترین نقش وضو در پیش گیری از بیماری های مختلفی است که تعداد آن ها را ۱۷ بیماری ذکر کرده اند و مهم ترین آن ها عبارتند از : وبا ، تیفوئید ، سیاه سرفه ، تراخم و مسمومیت های غذایی و عفونت های روده ای انگلی

در صورت اعضای مهمی مثل چشم ، دهان و بینی وجود دارد که بسیار حساس هستند و به طر مستقیم در مقابل نور خورشید و آلودگی های محیط قرار دارند . هم چنین صورت یکی از کانون های مهم تعرق است . بنابر این در وضو منافذ پوست صورت به وسیله ی آب از عرق و مواد زاید دفعی پاک می شود و علاوه بر باز شدن منافذ غدد عرق و چربی و شادابی پوست ، پاکی اعضای مذکور از آلودگی های محیطی - حد اقل ۵ بار در روز - حاصل خواهد شد .

دست ها و پاها همواره در معرض آلودگی های محیطی بوده و بر اثر فعالیت های مداوم و وجود غدد عرقی فراوان در آن نواحی ، عرق زیادی تولید می شود . بنابر این شست و شوی ن ها در طول روز امری حیاتی است . ترتیب در انجام وضو نیز امری بهداشتی است ؛ زیرا شخص ابتدا ملزم به شست و شوی دست ها و صورت می شود و در آخرین مرحله نوبت به مسح پاهاست . بنابر این از اعضای که آلودگی کمتری دارند شروع می شود و به عضوی ختم می شود که بیشتر از سایر اعضا در معرض آلودگی قرار دارد .
در وضو علاوه بر پاکی ظاهری اعضا ، مراتبی از تحریکات خفیف اعضا و انعکاسی عصبی وجود دارد که از رخوت و سستی اعضا و شبه فلجی های ناشی از این سستی و ضعف جلوگیری می کند .

جلسه سوم عفونت ها روده ای انگلی

در ابتدا این جلسه آیه شریفه ۱۷۲ از سوره بقره تلاوت می شود. یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ تلاوت می شود در این آیه خداوند دستور داده که ما از پاک‌ها بخوریم، و با توجه به قرآن کریم غذایی که مصرف می‌کنیم باید دو ویژگی داشته باشد: هم حلال باشد و هم طیب و پاک. و سپس ارتباط این آیه با عفونت های روده ای مورد بحث قرار می گیرد.

جلسه چهارم تک یاخته های خون و بافت

از آنجایی که این بیماریها سط حشرات منقل می شود در رابطه با حدیثی که در رابطه با حشرات وجود دارد در این جلسه به حدیث اقتل الموزی قبل ان یوزی اشاره می شود.

جلسه پنجم ادامه تک یاخته های خون و بافت

در این جلسه بحث لیشمانیازیس که یکی از انواع بیماری پوستی که به علت عدم رعایت بهداشت محیط در جامعه یکی از عوامل اپیدمیولوژیک آن است لذا آیه شریفه ۶۱ از سوره هود که در رابطه با بهداشت محیط است تلاوت می گردد.

" وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِن إِلَهٍ غَيْرُهُ هُوَ أَنشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا

فَاسْتَفِرُّوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُّجِيبٌ " و به سوی [قوم] ثمود برادرشان صالح را [فرستادیم] گفت ای

قوم من خدا را بپرستید برای شما هیچ معبودی جز او نیست او شما را از زمین پدید آورد و در آن شما را استقرار داد پس از او آمرزش خواهید آنگاه به درگاه او توبه کنید که پروردگارم نزدیک [و] اجابت کننده است

جلسه ششم ادامه لیشمانیازیس

در این ارتباط به امام صادق (ع) در رابطه با زباله های خانگی که خود در افزایش جمعیت جوندگان و بروز بیماری لیشمانیازیس موثر است آورده می شود روایت و در همین ارتباط بخصوص زباله های خانگی امام صادق (ع) از رسول خدا (ص) روایت می کند: لا تبیتو القمامه فی بیوتکم و اخرجها نهارا فانها مقعد الشیطان.. خاکروبه ها را شب در منزل نگه ندارید و روز آن را بیرون ببرید چون خانه شیطان است.

جلسه هفتم بیماری مالاریا

یکی از منابع آلودگی و محل تخم گذاری پشه آنوفل آبهای راکد و کثیف است و از این رو این روایت از امام محمد باقر (ع) در رابطه با بهداشت فاضلاب آورده می شود.

إذا قام القائم عليه السلام ار الی الکوفه..و وسع الطريق الاعظم و کسر کل جناح خارج فی الطریف و ابطال الکنیف و المیزیب الی الطرقات... چون امام عصر (عج) ظهور کند کوفه را مقرر حکومت خود قرار داده، راه‌های عمومی را وسعت و بالکن‌هایی که در فضای کوچه و خیابان ایجاد شده تخریب نموده و از جریان فاضلاب‌ها و ناودان‌ها بسوی کوچه و خیابان جلوگیری خواهد کرد.

به همین ترتیب آیات و روایاتی که در رابطه با طرح درس است در ابتدای جلسه تلاوت می‌گردد.

۱۳. نتایج و پیامدهای اجرای فرایند:

آشنایی دانشجویان با آیات و روایاتی که در رابطه با پیشگیری از بیماری‌های انگلی وجود دارد و بدین ترتیب یک کلاس با صفا و روح معنوی و با نشاطی خواهیم داشت.

۱۴. نتیجه‌گیری شامل چالش‌ها و مشکلات اجرایی:

اگر در نوشتن طرح درس بر اساس آیات قرآنی و احادیث از حوزه علمیه کمک گرفته شود بر غنای طرح افزوده می‌شود این روش را می‌توان در سایر دروس بهداشتی بویژه در درس تغذیه نیز بکار برد.